

พุทธวิธีการปกครองในพระไตรปิฎก

Buddhist Method of Governance in the Tripitaka

พระเมธีวชิรคุณ¹, พระครูปลัดวราศักดิ์ ญาณวิโช (เรือนสอน)², และสมยศ ปัญญามาก³
Phrametheewachirakhun¹, Phrakhru Warasak Rueanson² และ Somyot Panyamak³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus

Author for Correspondence: Email: Somyot_pan@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาหลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยเน้นพุทธวิธีการปกครอง และ 2. เพื่อวิเคราะห์ และสังเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เนื่องด้วยการเมืองการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูล 12 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1. หลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยเน้นพุทธวิธีการปกครองนั้น มีแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองที่เน้น คุณธรรม ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญในรัฐศาสตร์ หลักพุทธวิธีการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกสามารถสรุปได้เป็น 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ธรรมาธิปไตย (การปกครองโดยธรรม) ทศพิธราชธรรม (จริยธรรมของผู้นำ) อปรีหานิยธรรม (หลักเสถียรภาพของรัฐ) สังคหัตถ์ 4 (หลักการสร้างความสามัคคี) และจักรวรรดิวัตร (หลักการปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ) 2. การวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เนื่องด้วยการเมืองการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธการเมืองหรือการปกครอง แต่เสนอแนวทางที่อิงกับหลักธรรมเพื่อให้ผู้นำปกครองด้วยความเป็นธรรม สร้างเสถียรภาพ และความสงบสุขในสังคม พระพุทธศาสนาได้เสนอแนวทางการปกครองที่เน้นธรรมาธิปไตย ความเมตตา และความยุติธรรม ผู้นำที่ยึดหลักพุทธธรรมจะสามารถสร้างสังคมที่สงบสุข ลดความขัดแย้ง และพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน หากนำหลักธรรมเหล่านี้ไปใช้จริง จะทำให้การปกครองเป็นไปอย่างมีคุณธรรม โปร่งใส และเป็นที่ยอมรับของประชาชน

คำสำคัญ: การปกครอง; พระไตรปิฎก; พุทธวิธี

Abstract

This research aims to 1. study the principles of political science that appear in the Tripitaka, emphasizing the Buddhist method of governance, and 2.

^{1 2 3} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา; Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus

Corresponding Author, E-mail: Somyot_pan@hotmail.co.th

analyze and synthesize the principles of Buddhism related to politics and administration that appear in the Tripitaka. This is a qualitative research. The instruments used are interview forms with 12 informants or people. The data were analyzed descriptively. The research results found that 1. The principles of political science that appear in the Tripitaka, emphasizing the Buddhist method of governance, have a concept of governance that emphasizes morality, equality, and public participation, which are important concepts in political science. The principles of Buddhist governance that appear in the Tripitaka can be summarized into 5 main issues: Dharma-thipa-tai (government by righteousness), Ten Royal Virtues (leadership ethics), Aparihaniya-dhamma (principles of state stability), Sanghavatthu 4 (principles of creating unity), and Chakravartin (principles of the emperor's governance). 2. The analysis and synthesis of the principles of Buddhism related to politics and administration that appear in the Tripitaka can be concluded that Buddhism does not reject politics or governance, but offers a guideline based on the principles of Dhamma for leaders to govern with justice, create stability, and peace in society. Buddhism offers a governance approach that emphasizes Dharma democracy, compassion, and justice. Leaders who adhere to Buddhist principles can create a peaceful society, reduce conflict, and develop the country sustainably. If these principles are truly applied, governance will be virtuous, transparent, and acceptable to the people

Keywords: government; Tripitaka; Buddhist method

1. บทนำ

พุทธวิธีการปกครองเป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนา โดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมในการบริหารและการปกครองที่ยึดมั่นในศีลธรรม ความเมตตา และความยุติธรรม หลักการดังกล่าวได้รับการนำไปปรับใช้ในบริบททางการเมืองและการปกครองในสังคมพุทธมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ยุคพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

ในพระไตรปิฎกมีการกล่าวถึงแนวคิดทางการเมืองในพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก โดยอธิบายหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกครองและสังคม เช่น ทศพิธราชธรรม – คุณธรรม 10 ประการของผู้ปกครองที่ดี เช่น ความเมตตา ความซื่อสัตย์ และความอดทน จักรวรรดิวัตร – หลักธรรมของจักรพรรดิผู้ทรงธรรมที่ช่วยให้ปกครองบ้านเมืองอย่างเป็นธรรม อปริหานิยธรรม – หลักธรรมที่ช่วยให้สังคมมั่นคงและไม่เสื่อมถอย และธรรมาธิปไตย – การปกครองโดยยึดหลักธรรมเป็นสำคัญ พระไตรปิฎกยังกล่าวถึงแนวคิดทางการเมือง เช่น ใน อัคคัณฺณสูตร ซึ่งอธิบาย

ว่ารัฐเกิดขึ้นได้อย่างไร และเหตุใดจึงต้องมีผู้ปกครอง รวมถึงหลักธรรมสำหรับนักการเมือง เช่น จักวัตติสูตร ทศพิธราชธรรม อปรีหานิยธรรม และธัมมิกสูตร พุทธศาสนานับถือศีลเสรีภาพ โดยพระพุทธเจ้าสอนให้พิจารณาหลักธรรมด้วยตนเองก่อนเชื่อ ดังปรากฏใน กาลามสูตร และยืนยันว่าทุกคนสามารถบรรลุธรรมได้โดยไม่แบ่งเพศหรือวัย แม้ว่าพุทธศาสนาเถรวาทจะไม่มีแนวคิดทางการเมืองที่จัดเป็นระบบชัดเจน แต่ใน พระสูตรตันตปิฎก ก็มีการสนทนาเกี่ยวกับการเมือง เช่น การตรัสกับพระอานนท์เรื่องการล่มสลายของเมืองปาฏลิบุตร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักธรรมของพระพุทธเจ้าสามารถนำมาใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย ดังคำสอนที่ปรากฏในกาลามสูตร ส่วนในเรื่องของความเสมอภาคพระพุทธเจ้าทรงเชื่อมั่นว่าทุกคนสามารถบรรลุธรรมได้ ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ความคิดทางการเมืองแนวพุทธศาสนาเถรวาท ในพระไตรปิฎกไม่มีการจัดเป็นระเบียบอย่างชัดเจน แต่แนวความคิดนี้มีปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก ในลักษณะของการสนทนา ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องการเมืองกับพระสงฆ์ในบางโอกาส เช่น ตรัสกับพระอานนท์ถึงการล่มสลายของเมืองปาฏลิบุตร (วิระชัย ยศโสธร, 2565)

อย่างไรก็ดีประเทศไทยได้ถือเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยตราบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ซึ่งทำให้เห็นได้โดยชัดเจนว่า เป็นวิถีชีวิตของคนไทยโดยส่วนใหญ่ของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครองในหลายกรณีด้วยกัน ดังตัวอย่างที่ผู้ปกครองจะต้องยึดถือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการบริหารงาน หรือในการปฏิบัติหน้าที่ของตน (บวรศักดิ์ อวรรณโณ, 2560)

อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับอิทธิพลเรื่องของภาวะความเป็นผู้ปกครองเข้ามาตลอด จนได้มีการประยุกต์และพัฒนาคุณภาพของการปกครองตามแนวพุทธวิธีในพระพุทธศาสนา โดยให้ผู้ปกครองนำธรรมของพระพุทธศาสนาไปใช้ เพื่อมุ่งสร้างสรรค์สังคมมนุษย์ให้เป็นสังคมที่มีระเบียบให้อยู่ด้วยความสงบสุข เหตุใด พระพุทธศาสนาจึงต้องการให้ผู้ปกครองมีคุณธรรมเป็นพิเศษ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อภาวะผู้ปกครองมาก เพราะภาวะผู้ปกครองมิใช่เป็นเพียงผู้ปกครองในทางการเมืองเท่านั้น แต่เป็นทั้งศูนย์กลางที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ทั้งเป็นผู้ที่ต้องนำสังคมมนุษย์สู่สังคมโลกอีกด้วย และในบริบทของโลกสมัยใหม่ที่มีการปกครองส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากกระบอบประชาธิปไตยและหลักนิติธรรม การศึกษาพุทธวิธีการปกครองจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจเพื่อนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารบ้านเมือง และพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางศีลธรรมให้สอดคล้องกับยุคปัจจุบัน

ดังนั้น การศึกษา พุทธวิธีการปกครองในพระไตรปิฎก มีความสำคัญต่อศาสตร์การปกครองในหลายแง่มุมซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้นำที่มีคุณธรรม หลักธรรมในพุทธศาสนาสามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับผู้นำที่ต้องการบริหารประเทศอย่างมีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อีกทั้งช่วยเสริมสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและสันติสุข การนำพุทธวิธีการปกครองไปปรับใช้สามารถช่วยลดปัญหาความขัดแย้งทางสังคมและการใช้อำนาจในทางที่ผิด เป็นทางเลือกสำหรับแนวคิดการปกครองในโลกสมัยใหม่ แม้ว่าระบอบการปกครองในปัจจุบันจะเน้น

ประชาธิปไตยและหลักนิติธรรม แต่การนำหลักธรรมในพระไตรปิฎกมาผสมผสานสามารถช่วยสร้างภาวะผู้นำที่มีจริยธรรม ช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางศาสนาและปรัชญา การศึกษาพุทธวิธีการปกครองช่วยให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าและบทบาทของพุทธศาสนาในบริบทของการปกครอง และเป็นเครื่องมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริต หลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น ทศพิธราชธรรม สามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดในการลดปัญหาคอร์รัปชันและเสริมสร้างธรรมาภิบาลในภาครัฐ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาพุทธวิธีการปกครองในพระไตรปิฎก จึงเป็นหัวข้อที่มีคุณค่าทางวิชาการและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสังคมและการบริหารงานของผู้นำในทุกระดับ

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยเน้นพุทธวิธีการปกครอง
2. เพื่อวิเคราะห์ และสังเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เนื่องด้วยการเมืองการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

3. วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นการวิจัยที่เน้นการหารายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับหลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยเน้นพุทธวิธีการปกครอง ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิด จิตใจ และอารมณ์ ของบุคคล เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อบุคคลนั้น การศึกษาดังกล่าวช่วยให้สามารถวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำและมุมมองของบุคคลได้อย่างครอบคลุม ซึ่งอาจนำไปสู่การพัฒนาความสัมพันธ์ การสื่อสารหรือแนวทางแก้ไขปัญหาก็เหมาะสมกับแต่ละบุคคล (แววดาว พรหมเสน, 2557) ในเรื่องหลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยเน้นพุทธวิธีการปกครอง

3.1 การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร และการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาหลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยเน้นพุทธวิธีการปกครอง ครอบคลุมเนื้อหาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยเน้นพุทธวิธีการปกครองแนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการปกครอง แนวคิดเกี่ยวกับหลักรัฐศาสตร์การปกครองในพระไตรปิฎก แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธวิธีการปกครอง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยเน้นพุทธวิธีการปกครอง โดยใช้ข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหลัก

3.2 เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) เพื่อสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วยการศึกษาเชิงเอกสาร (documentary research) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแนวทางหนึ่ง โดยการศึกษา และค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการตำราตลอดจนผลงานวิจัยประเภทต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลจากการค้นคว้าทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือข้อมูลที่ได้อาจมาจากเว็บไซต์ทาง อินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาใช้ในการกระบวนการสร้างพื้นฐานขององค์ความรู้อย่างบูรณาการในทางวิชาการเกี่ยวกับหลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏใน

พระไตรปิฎกโดยเน้นพุทธวิธีการปกครองโดยเบื้องต้นก่อน อันเป็นแนวทางประการสำคัญในการนำไปสู่การสร้างเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกระบวนการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ในเรื่องหลักปรัชญาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยเน้นพุทธวิธีการปกครอง ขั้นตอนนี้ประกอบด้วย

๑) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) คณะผู้วิจัยได้จัดให้มีการสนทนากลุ่มกับตัวแทนนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา และพระเถระผู้เป็นที่เคารพนับถือในพื้นที่จังหวัดพะเยาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการปกครองในพระไตรปิฎก และสอดคล้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒) การสัมภาษณ์ (interview) ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) ซึ่งแบบสัมภาษณ์ลักษณะนี้เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เคร่งครัดในการตั้งคำถาม

๓) การบันทึกเสียง การบันทึกเสียงสัมภาษณ์ หรือเสียงสนทนา ผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกเสียง เพื่อเป็นการช่วยความจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

๔) การบันทึกภาพ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการถ่ายภาพ เพื่อนำมาสะท้อน และเตือนความจำ เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถระลึกถึงบริบท/บรรยากาศที่เกิดขึ้นโดยการสังเกต และระหว่างการสัมภาษณ์หรือสนทนากลุ่ม

๕) การจดบันทึกภาคสนาม (field note) โดยคณะผู้วิจัยทำการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตเห็น คำให้สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม

3.3 การสร้าง และหาคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับพุทธวิธีการปกครองในพระไตรปิฎก

2) ร่างแบบสัมภาษณ์ กำหนดประเด็น และสร้างข้อคำถามในแต่ละประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์เกี่ยวกับพุทธวิธีการปกครองในพระไตรปิฎก

3) นำแนวทางสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น ไปพบที่ปรึกษาโครงการ และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบตรวจสอบความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายของการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะ หลังจากนั้นนำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น โดยที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือ ประกอบด้วย

(1) พระครูพิพัฒนศาสนบัณฑิต, ผศ.ดร. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

(2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหทัยา วิเศษ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านรัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

(3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิสมัย วงศ์จำปา ผู้เชี่ยวชาญทางด้านรัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรง และความถูกต้องของเนื้อหา ตลอดจนความชัดเจน และการใช้ภาษาที่เหมาะสมของข้อความ เพื่อหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) ซึ่งใช้เกณฑ์การ ประเมินความสอดคล้องกำหนดค่าตัวเลข ดังนี้

ค่า +1 หมายถึง สอดคล้อง

ค่า 0 หมายถึง ไม่แน่ใจ

ค่า -1 หมายถึง ไม่สอดคล้อง

(4) นำเครื่องมือการวิจัยทุกฉบับที่แก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ไปพบที่ปรึกษาโครงการเพื่อรับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

(5) นำเครื่องมือการวิจัยที่แก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ อนึ่ง ในขณะที่ศึกษา ผู้วิจัยได้นำประเด็นที่เกิดขึ้นระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลมาปรับแนวทางสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงอยู่เสมอ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม และตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล และการปฏิบัติการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยออกเป็น 7 ระยะ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 นำหนังสือจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ขอลงพื้นที่วิจัย และส่งถึงผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์

ระยะที่ 2 จัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจ และจัดสร้างการจัดสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย

ระยะที่ 3 การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการลงพื้นที่จริงซึ่งเป็นเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพของพื้นที่พุทธวิธีการปกครองในพระไตรปิฎก โดยการทำจดหมาย และประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัย โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาหลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยเน้นพุทธวิธีการปกครองร่วมกับการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร เพื่อสร้างองค์ความรู้บริบทพื้นที่ของพุทธวิธีการปกครองในพระไตรปิฎก

ระยะที่ 4 การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัย เพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่แหล่งทุน เพื่อพัฒนา และปรับปรุงรายงานความก้าวหน้างานวิจัย

ระยะที่ 5 การสรุปองค์ความรู้พุทธวิธีการปกครองในพระไตรปิฎก

ระยะที่ 6 การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วีดิโอ ผลงานวิจัย และวีดิทัศน์นำเสนอ เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับ หนังสือสรุปองค์ความรู้ การเผยแพร่สู่สื่อมวลชน สื่อสารสนเทศ สื่อวารสารวิชาการ (TCI) และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นแหล่งข้อมูลหลัก จากนั้นดำเนินการ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมหรือตั้งข้อทักท้วง ข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบนี้ถูกนำไปวิเคราะห์เชิงพรรณนา พร้อมนำเสนอภาพกิจกรรม เพื่อให้ได้ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในวงกว้าง

4. ผลการวิจัย

4.1 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

หลักรัฐศาสตร์ในพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองที่เน้นคุณธรรม ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญที่สอดคล้องกับหลักการปกครองที่ดีในทางรัฐศาสตร์สมัยใหม่ พระพุทธเจ้าทรงแสดงแนวทางการปกครองที่ส่งเสริมสันติสุขและความมั่นคงของรัฐ โดยมีพื้นฐานจากหลักธรรมในพระไตรปิฎก ซึ่งสามารถสรุปเป็น 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ ธรรมาธิปไตย (การปกครองโดยธรรม), ทศพิธราชธรรม (จริยธรรมของผู้นำ), อปริหานิยธรรม (หลักเสถียรภาพของรัฐ), สังคหวัตถุ 4 (หลักการสร้างความสามัคคี) และ จักรวรรดิวัตร (หลักการปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ) หลักการเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการปกครองที่ดีต้องตั้งอยู่บนหลักธรรม มีจริยธรรมของผู้นำที่เข้มแข็ง และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพื่อให้รัฐดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง อย่างไรก็ตาม แนวคิดทางรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับพุทธวิธีการปกครองเป็นหลักการที่เน้นความชอบธรรมของผู้ปกครอง การสร้างความสามัคคี และการรักษาเสถียรภาพของรัฐ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเด็นสำคัญดังนี้

1) ธรรมาธิปไตย (การปกครองโดยธรรม) ธรรมาธิปไตยเป็นแนวคิดที่เน้นว่าการปกครองต้องอยู่ภายใต้หลักธรรมและศีลธรรมอันดี ผู้ปกครองต้องมีความยุติธรรม ไม่ใช้อำนาจในทางมิชอบ และยึดหลักเหตุผลมากกว่าความเห็นแก่ตัว พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าอำนาจที่แท้จริงมิได้อยู่ที่บุคคล แต่อยู่ที่ธรรมะที่เป็นแนวทางในการปกครอง

2) ทศพิธราชธรรม (จริยธรรมของผู้นำ) ทศพิธราชธรรมเป็นหลักธรรม 10 ประการที่พระมหากษัตริย์หรือผู้นำพึงยึดถือ ได้แก่ ทาน (การให้) ศีล (ศีลธรรม) บริจาคะ (ความเสียสละ) อาชวะ (ความซื่อตรง) มัทวะ (ความอ่อนโยน) ตปะ (ความเพียร) อักโกธะ (ความไม่โกรธ) อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) ขันติ (ความอดทน) และอวิโรธนะ (ความไม่คลาดจากธรรม) หลักการนี้เน้นให้ผู้นำเป็นแบบอย่างของคุณธรรมและจริยธรรม

3) อปริหานิยธรรม (หลักเสถียรภาพของรัฐ) อปริหานิยธรรมเป็นหลักธรรมที่ช่วยให้รัฐดำรงอยู่ได้โดยมั่นคง ประกอบด้วยแนวทางปฏิบัติที่ส่งเสริมความสามัคคี เคารพกฎหมาย รักษาจารีตประเพณี และส่งเสริมการศึกษาธรรมะของประชาชน หลักการนี้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐที่มั่นคงต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนและการบริหารที่โปร่งใส

4) สังคหวัตถุ 4 (หลักการสร้างความสามัคคี) สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำและประชาชน ได้แก่ ทาน (การให้) ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ) อัตถจริยา (การช่วยเหลือผู้อื่น) และสมานัตตตา (การปฏิบัติตนเสมอภาค) หลักการนี้ทำให้เกิดความไว้วางใจและความร่วมมือภายในสังคม

5) จักรวรรดิวัตร (หลักการปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ) จักรวรรดิวัตรเป็นหลักการปกครองที่กล่าวถึงคุณลักษณะของพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งเป็นกษัตริย์ในอุดมคติที่ปกครองด้วยธรรมและเมตตาธรรม ผู้นำต้องมีศีลธรรมสูงสุด ใช้อำนาจเพื่อความผาสุกของประชาชน และหลีกเลี่ยงความโหดร้าย

ดังนั้น หลักรัฐศาสตร์ในพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดที่ยังมีความสำคัญในปัจจุบัน เนื่องจากการเน้นการปกครองที่ยุติธรรม โปร่งใส และส่งเสริมความสามัคคีของสังคม ผู้วิจัยเห็นว่าความสำคัญของธรรมาธิปไตยในสังคมปัจจุบัน ต้องเป็นการปกครองที่อยู่ภายใต้หลักธรรมช่วยให้สังคมมีความเป็นธรรม และลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ในส่วนของทศพิธราชธรรมกับภาวะผู้นำสมัยใหม่นั้น คุณธรรม 10 ประการของผู้นำยังเป็นแนวทางสำคัญสำหรับผู้นำทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นภาคีรัฐหรือภาคเอกชน และประเด็นสุดท้าย อปรีหิณียธรรมกับเสถียรภาพของรัฐ เป็นการปกครองที่ต้องเคารพกฎหมายและให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นหัวใจสำคัญของรัฐที่มั่นคง อย่างไรก็ตาม หลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยเน้นแนวคิดพุทธวิธีการปกครองที่ให้ความสำคัญกับคุณธรรม ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ ธรรมาธิปไตย ทศพิธราชธรรม อปรีหิณียธรรม สังคหวัตถุ 4 และจักรวรรดิวัตร หลักการเหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารประเทศและการพัฒนาสังคมให้มีเสถียรภาพและความสงบสุขในระยะยาว

4.2 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธการเมืองหรือการปกครอง แต่เสนอแนวทางที่อิงกับหลักธรรมเพื่อให้ผู้นำปกครองด้วยความเป็นธรรม สร้างเสถียรภาพ และความสงบสุขในสังคม หลักธรรมเหล่านี้เน้นไปที่การใช้อำนาจอย่างชอบธรรมและการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เกิดความสมานฉันท์ในสังคม แนวทางการปกครองในพระพุทธศาสนามีได้มุ่งเน้นไปที่อำนาจหรือผลประโยชน์ส่วนตนของผู้นำ แต่ให้ความสำคัญกับ ธรรมาธิปไตย ความเมตตา และความยุติธรรม ผู้นำที่ยึดหลักพุทธธรรมจะสามารถสร้างสังคมที่สงบสุข ลดความขัดแย้ง และพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการเมืองและการปกครองสามารถสังเคราะห์ออกเป็นแนวทางสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ (1) ธรรมาธิปไตย (การปกครองโดยธรรม), (2) ทศพิธราชธรรม (จริยธรรมของผู้นำ), (3) อปรีหิณียธรรม (หลักความมั่นคงของรัฐ), (4) สังคหวัตถุ 4 (หลักการสร้างความสามัคคีในสังคม), และ (5) จักรวรรดิวัตร (แนวทางปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ) หลักธรรมเหล่านี้ยังคงมีความสำคัญในโลกปัจจุบันและสามารถนำมาเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการพัฒนาระบบการเมืองการปกครองที่มีคุณธรรม โปร่งใส และเป็นที่ยอมรับของประชาชน

1) การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง แนวคิดทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการเมืองและการปกครองมุ่งเน้นไปที่การทำให้รัฐมีความมั่นคง ยุติธรรม และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน สามารถจำแนกออกเป็น 5 หลักสำคัญดังนี้

1.1) ธรรมาธิปไตย (การปกครองโดยธรรม) ธรรมาธิปไตยหมายถึงการปกครองที่อิงหลักธรรมเป็นที่ตั้ง แทนที่จะใช้อำนาจตามอำเภอใจหรืออำนาจนิยม พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าผู้ปกครองควรยึดหลักธรรมเป็นเครื่องชี้นำ มิใช่ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตน หากรัฐธรรมนูหรือกฎหมายต่างๆ ถูกสร้างขึ้นโดยมีหลักธรรมเป็นรากฐาน ย่อมทำให้เกิดความเป็นธรรมและความไว้วางใจจากประชาชน

1.2) ทศพิธราชธรรม (คุณธรรมของผู้นำ) ทศพิธราชธรรมเป็นหลัก 10 ประการที่ชี้แนะว่าผู้นำควรปฏิบัติ ได้แก่ ทาน (การให้), ศีล (ความมีศีลธรรม), ปริจาคะ (ความเสียสละ), อาชวชะ (ความซื่อตรง), มัททวะ (ความอ่อนโยน), ตปะ (ความพากเพียร), อักโกธะ (ความไม่โกรธ), อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน), ขันติ (ความอดทน), และอวิโรธนะ (ความไม่คลาดจากธรรม) หลักการเหล่านี้ทำให้ผู้นำสามารถปกครองด้วยความยุติธรรมและได้รับการยอมรับจากประชาชน

1.3) อปริหานิยธรรม (หลักความมั่นคงของรัฐ) อปริหานิยธรรมเป็นแนวทางที่ช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยเน้นไปที่การรักษาวินัย การเคารพกฎหมาย การให้ความสำคัญกับประชาชน และการส่งเสริมการศึกษา หากหลักอปริหานิยธรรมถูกนำมาใช้ในการปกครอง จะช่วยให้เกิดสังคมที่มีเสถียรภาพและลดความขัดแย้งภายในรัฐ

1.4) สังคหัตถุ 4 (หลักการสร้างความสามัคคีในสังคม) สังคหัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน (การให้), ปิยวาจา (การพูดจาดี), อัตถจริยา (การช่วยเหลือผู้อื่น), และสมานัตตา (ความเสมอภาค) ผู้นำที่ใช้หลักนี้ในการปกครองจะสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนและส่งเสริมความร่วมมือในสังคม ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและความแตกแยกทางสังคม

1.5) จักรวรรดิวัตร (แนวทางปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ) จักรวรรดิวัตรเป็นแนวทางปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งถือว่าเป็นต้นแบบของผู้นำที่ปกครองด้วยธรรมและความเมตตา หากผู้นำยึดหลักนี้ จะสามารถทำให้รัฐมีเสถียรภาพและประชาชนมีความสุขโดยปราศจากการใช้อำนาจกดขี่

2) การสังเคราะห์แนวทางการปกครองตามพุทธธรรม จากการวิเคราะห์ข้างต้นสามารถสังเคราะห์แนวทางการปกครองที่ดีในปัจจุบันตามหลักพุทธธรรมได้ดังนี้

2.1) การปกครองต้องมีธรรมาธิปไตยเป็นหลัก รัฐควรตั้งอยู่บนหลักแห่งความเป็นธรรม ไม่ใช่อำนาจโดยมิชอบ หรือเอื้อผลประโยชน์แก่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

2.2) ผู้นำต้องมีคุณธรรมและจริยธรรม ทศพิธราชธรรมควรถูกใช้เป็นหลักการเลือกผู้นำที่ดี ผู้นำที่ไม่มีคุณธรรมย่อมนำพาประเทศไปสู่ความขัดแย้งและความล่มสลาย

2.3) เสถียรภาพของรัฐต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชน อปริหานิยธรรมเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมและเคารพกฎหมาย รัฐบาลที่ละเลยประชาชนจะไม่มีความมั่นคงในระยะยาว

2.4) ความสามัคคีเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคม สังคหวัตถุ 4 ช่วยให้ประชาชนและรัฐบาลมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ลดความขัดแย้งและสร้างสังคมที่สมานฉันท์

2.5) การใช้อำนาจต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม จักรวรรดิวัตรเน้นให้ผู้นำใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของประชาชน มิใช่เพื่ออำนาจของตนเอง

ดังนั้น หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการเมืองและการปกครองเป็นแนวทางที่ช่วยให้รัฐมีความมั่นคง สงบสุข และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี หากผู้นำและผู้มีอำนาจนำหลักธรรมาธิปไตย ทศพิธราชธรรม อปรีหานิยธรรม สังคหวัตถุ 4 และจักรวรรดิวัตรมาใช้จริง จะทำให้การปกครองมีคุณธรรม โปร่งใส และเป็นที่ยอมรับของประชาชน นอกจากนี้ยังช่วยลดความขัดแย้งและพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ยั่งยืน

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าหลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยเน้นพุทธวิธีการปกครองนั้น มีแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองที่เน้น คุณธรรม ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญในรัฐศาสตร์ หลักพุทธวิธีการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกสามารถสรุปได้เป็น 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ธรรมาธิปไตย (การปกครองโดยธรรม) ทศพิธราชธรรม (จริยธรรมของผู้นำ) อปรีหานิยธรรม (หลักเสถียรภาพของรัฐ) สังคหวัตถุ 4 (หลักการสร้างความสามัคคี) และจักรวรรดิวัตร (หลักการปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ) ทั้งนี้ เพราะหลักรัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎกเน้นแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองที่ตั้งอยู่บน คุณธรรม ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญของรัฐศาสตร์สมัยใหม่ พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธการเมืองหรือการปกครอง แต่เสนอแนวทางที่อิงกับหลักธรรมเพื่อให้ผู้นำสามารถบริหารบ้านเมืองได้อย่างเป็นธรรม สร้างเสถียรภาพ และนำพาสังคมไปสู่ความสงบสุข สอดคล้องกับผลงานวิจัยของนครินทร์ แก้วโชติรุ่ง (2556) เรื่อง รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก พบว่า หลักการของการปกครองแบบราชาธิปไตย ได้แก่ หลักธรรมต่าง ๆ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้มากมายเพื่อเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งในการใช้อำนาจของผู้ปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองแบบราชาธิปไตยมีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียว และหลักการของการปกครองแบบสามัคคีธรรมมีหลักการปกครองที่สำคัญคือ อปรีหานิยธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมเพื่อสร้างความสามัคคีและหลักธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง ส่วนหลักการของการปกครองของคณะสงฆ์ นั้นมีพระธรรมวินัยเป็นหลักการปกครองสำคัญ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดีภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัย และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุริยา สุขเมธ และคณะ (2564) เรื่อง ทศพิธราชธรรม: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน พบว่า 1. ผลการวิเคราะห์ทศพิธราชธรรม พบว่า ทศพิธราชธรรม คือ ธรรมที่ผู้นำและผู้ปกครองรัฐ ตั้งต้นแต่พระเจ้าจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์ตลอดจนนักปกครองโดยทั่วไปพึงถือเป็นข้อปฏิบัติมี 10 ประการ คือ ทาน, ศีล, การเสียสละ, ความซื่อตรง, ความอ่อนโยน, ความเพียร, ความไม่โกรธ, ความไม่เบียดเบียน, ความอดทน และความเที่ยงธรรม 2. ผลการวิจัยทศพิธราชธรรม พบว่า

ทศพิธราชธรรมมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้เป็นคุณธรรมสำหรับผู้นำโดยทั่วไปได้เพราะธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนมีความเป็นสากล และทศพิธราชธรรมเป็นหลักจริยธรรมที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้นำได้เหมาะสมกับยุคศตวรรษที่ 21 และ 3. ผลการวิจัย พบว่า ทศพิธราชธรรมสามารถประยุกต์ใช้ได้ดีกับผู้นำกระบวนการสนหลังนวยุคสายกลางที่ใช้วิจญาณเป็นเครื่องมือนำไปสู่ผลอันเลิศคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองและส่วนรวม

5.2 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธการเมืองหรือการปกครอง แต่เสนอแนวทางที่อิงกับหลักธรรมเพื่อให้ผู้นำปกครองด้วยความเป็นธรรม สร้างเสถียรภาพ และความสงบสุขในสังคม พระพุทธศาสนาได้เสนอแนวทางการปกครองที่เน้นธรรมาธิปไตย ความเมตตา และความยุติธรรม ผู้นำที่ยึดหลักพุทธธรรมจะสามารถสร้างสังคมที่สงบสุข ลดความขัดแย้ง และพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน หากนำหลักธรรมเหล่านี้ไปใช้จริง จะทำให้การปกครองเป็นไปอย่างมีคุณธรรม โปร่งใส และเป็นที่ยอมรับของประชาชน ทั้งนี้เพราะแนวทางการปกครองของพระพุทธศาสนาเน้นไปที่ ธรรมาธิปไตย (การปกครองโดยธรรม), ความเมตตา และความยุติธรรม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ช่วยให้สังคมมีความสงบสุข ลดความขัดแย้ง และพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน หากผู้นำและรัฐบาลนำหลักธรรมเหล่านี้ไปใช้จริง จะทำให้การปกครองเป็นไปอย่างมีคุณธรรม โปร่งใส และได้รับการยอมรับจากประชาชน สอดคล้องกับบทความวิชาการของ **สวาท ฮาดภักดี (2561)** เรื่อง การเมืองการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า การพัฒนาการเมืองการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนาการปกครองท้องถิ่นหาใช่จะไม่มิใช่ข้อเสียไม่การปกครองท้องถิ่นที่ไม่ดีอาจนำไปสู่การทำลายประชาธิปไตยหากประชาชนยังไม่มีความพร้อม หากการเมืองไม่เข้มแข็ง จะเปิดโอกาสให้คนไม่ดีเข้ามาหาผลประโยชน์การปกครองท้องถิ่นมีโอกาสสร้างผู้มีอิทธิพลและการปกครองท้องถิ่นที่ไม่ดีจะทำให้เกิดการทุจริตมากขึ้นและนำไปสู่ปัญหาทางการเมืองอีกมากมาย นอกจากนี้ความเข้าใจในหลักธรรมและระดับการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักการเมืองพร้อมทั้งแนวทางในการพัฒนานักการเมืองให้มีคุณภาพโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักการเมือง และระดับการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักการเมือง และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **อภิญญา ทองสะอาด และคณะ (2556)** เรื่อง แนวคิดธรรมาภิบาลในพระไตรปิฎกกับการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของไทย พบว่า (1) หลักพระพุทธศาสนามีความสอดคล้องต้องกันกับหลักการปกครองในระบบประชาธิปไตย อาทิ การให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล และสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ และความรับผิดชอบ ความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคกัน (2) หลักคำสอน ในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล ที่มีความสอดคล้องกับหลักการปกครองในระบบประชาธิปไตยของไทย ได้แก่ การประพฤติตามอารยธรรมย่อมนำไปสู่การเป็นคนดีในฐานะปัจเจกบุคคล 1) หลักการบัญญัติพระวินัย การบัญญัติสิกขาบท มีการบังคับใช้ กฎหมายอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ประชาชนได้รับความคุ้มครองอย่างยุติธรรม 2) หลักสุจริตสาม 3) หลักอริยมรรค 4) หลัก “อปริหานิยธรรม” เป็นหลักธรรมสำหรับการมีส่วนร่วมในการปกครอง หลัก “ฆราวาสธรรม” เป็นหลักอันสำคัญยิ่งในการมีส่วนร่วมของประชาชน 5) หลัก “ปัพพชิตอภินทปัจจเวกซ์” บุคคลพึงมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่และ

ความรับผิดชอบหลัก “ทิส 6 (สิงคาลกสูตร)” เป็นหลักส่งเสริมความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น และ 6) หลัก “จักรวรรดิ 5” เป็นหลักสำคัญของนักปกครองในการบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์และ หลัก “ราชสังคหะ 4” เป็นหลักในการบำรุงทวยราษฎร์ให้ประชาชนอยู่ในเอกภาพ

7. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีการปกครองในพระไตรปิฎก” ผู้วิจัยพบว่ามีบางกรณีที่น่าสนใจทางด้านการปกครองในพระไตรปิฎก จึงได้มีข้อเสนอแนะไว้ ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 ควรนำพุทธวิธีการปกครองจากพระไตรปิฎกมาประยุกต์ใช้ในระบบการปกครองสมัยใหม่สามารถสร้างรัฐที่มีคุณธรรม ความเป็นธรรม และความมั่นคงได้ เช่น นโยบายด้านธรรมาภิบาลและการบริหารรัฐเพื่อพัฒนาและส่งเสริมหลักพุทธธรรมในการบริหารประเทศ และนโยบายด้านการศึกษาและการพัฒนาผู้นำเพื่อพัฒนาผู้นำที่มีเมตตาธรรมและปัญญา โดยเพิ่มหลักสูตร พุทธวิธีบริหาร ในมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะในหลักสูตรรัฐศาสตร์และบริหารรัฐกิจ ตลอดจนสนับสนุน การศึกษาพุทธจริยธรรมสำหรับข้าราชการและนักการเมือง

7.1.2 ควรพัฒนาระบบ “ธรรมรัฐ” (Dharmarajya) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของชาติโดยมีเป้าหมายในการสร้างรัฐที่ปกครองโดยธรรม โดยใช้วิธีการสร้างระบบตรวจสอบจริยธรรมของผู้นำ โดยใช้หลัก ธรรมาธิปไตย และสนับสนุนให้ภาครัฐมีโครงการที่ส่งเสริม ความพอเพียงและความสมดุลในสังคม

7.1.3 ควรนำพุทธวิธีการปกครองจากพระไตรปิฎกมาประยุกต์ใช้ในภาครัฐและสังคมสามารถสร้างรัฐที่มีคุณธรรม เสริมสร้างความสามัคคี และพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะสำคัญ เช่น จัดตั้งสถาบันพุทธธรรมาภิบาล เพื่อพัฒนาผู้นำที่มีจริยธรรม บูรณาการหลักพุทธธรรมในหลักสูตรการศึกษาและการบริหาร และส่งเสริมพุทธเศรษฐศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจที่เป็นธรรม ข้อเสนอแนะนี้จะช่วยให้รัฐและสังคมสามารถพัฒนาไปในทางที่มีคุณธรรม มีเสถียรภาพ และเกิดความสงบสุขในระยะยาว

7.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ (เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ หน่วยงานใด อย่างไร)

7.2.1 พุทธวิธีการปกครองในพระไตรปิฎก ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมธรรมาภิบาล พัฒนาผู้นำ และสร้างสังคมที่มีคุณธรรม ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ หน่วยงานในท้องที่ และท้องถิ่นควรนำหลัก พุทธธรรมในการปกครอง ไปใช้ในการบริหารงานปกครองส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้าง ธรรมาภิบาล ในการบริหารราชการแผ่นดิน

7.2.2 หน่วยงานด้านการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้ ได้แก่ โรงเรียน มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ควรบรรจุ พุทธวิธีการบริหารและธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ในหลักสูตรการเรียนการสอน และพัฒนาหลักสูตร พุทธศาสตร์เพื่อการบริหารและการปกครอง

7.2.3 หน่วยงานด้านศาสนาและวัฒนธรรม ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด ควรนำพุทธวิธีการปกครองในพระไตรปิฎก ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมธรรมาภิบาล พัฒนาผู้นำ และสร้างสังคมที่มีคุณธรรมโดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมการเมืองและการปกครอง และส่งเสริมกิจกรรมที่ใช้หลักเมตตาธรรมและขันติธรรมในสังคม

7. ข้อค้นพบจากการวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีการปกครองในพระไตรปิฎก” เป็นแนวคิดเชิงนวัตกรรมที่ช่วยเชื่อมโยงหลักธรรมทางพุทธศาสนากับระบบการปกครองร่วมสมัย โดยอาจประกอบด้วยแนวคิดหลักดังต่อไปนี้

1. หลักการปกครองเชิงพุทธที่เป็นนวัตกรรมใหม่ การพัฒนา "พุทธประชาธิปไตย" ซึ่งเป็นการปกครองที่มี ธรรมาธิปไตย เป็นศูนย์กลาง แต่ยังคงรักษาหลักประชาธิปไตย อีกทั้งยังเป็นการสร้าง "ภาวะผู้นำเชิงพุทธ" (Buddhist Leadership) ที่เน้น เมตตาธรรม สมาธิปัญญา และการไม่ยึดติดในอำนาจ และเป็นการเชื่อมโยง จักรวรรดิวัตร กับหลัก ธรรมาภิบาลสมัยใหม่ เพื่อสร้างรัฐที่มั่นคงและมีคุณธรรม

2. การบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับโครงสร้างรัฐสมัยใหม่ การออกแบบ "ธรรมรัฐ" (Dharmarajya) ซึ่งเป็นรัฐที่บริหารโดยหลักศีลธรรมและปัญญา การสร้าง "ระบบสภาปรึกษาหารือเชิงพุทธ" ซึ่งเป็นระบบที่ใช้หลัก อปริหานิยธรรม ในการสร้างฉันทามติทางการเมือง และการนำแนวคิด สังฆะ (องค์กรสงฆ์) มาเป็นโมเดลสำหรับระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

3. แบบจำลองการบริหารและการพัฒนาองค์กรตามพุทธวิธี โมเดล "องค์กรพุทธปัญญา" (Wisdom-Based Organization) ซึ่งเน้น การตัดสินใจด้วยปัญญา การบริหารด้วยเมตตา และการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการพัฒนา "พุทธศาสตร์การบริหาร" ที่สามารถนำไปใช้กับภาครัฐ เอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนแนวทาง "พุทธเศรษฐศาสตร์" ที่ช่วยสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชน

4. นโยบายและแนวทางปฏิบัติที่เกิดจากการศึกษาพุทธวิธีการปกครอง นโยบายการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้นำเชิงพุทธ เช่น การบรรจุหลักสูตร พุทธภาวนาเพื่อการบริหาร ในระดับมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกแบบ "ธรรมวินัยสำหรับนักการเมือง" ที่ช่วยให้ผู้ปกครองมีจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อประชาชน ตลอดจนแนวทาง "ความมั่นคงเชิงพุทธ" ที่ช่วยให้สังคมเกิดสันติสุข โดยเน้น ความสามัคคี ความเสียสละ และความมีเมตตาในระดับโครงสร้างรัฐ

5. แนวคิดใหม่ในการแก้ปัญหาสังคมด้วยพุทธวิธี เป็นการใช้สังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา) ในการสร้างความสมานฉันท์ทางการเมือง การแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยใช้หลัก ขันติธรรม และวิถีแห่งอริยมรรค และการใช้ พุทธจิตวิทยา เพื่อปรับปรุงพฤติกรรมทางการเมืองและการบริหาร

ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาพุทธวิธีการปกครองในพระไตรปิฎก จึงเป็นกรอบแนวคิด และแนวทางปฏิบัติที่สามารถประยุกต์ใช้กับระบบการปกครองสมัยใหม่ ได้จริง ไม่เพียงแต่เป็นหลักการเชิงทฤษฎี แต่ยังสามารถนำไปสู่นโยบายทางการเมือง การบริหารภาครัฐ และการพัฒนาองค์กรในสังคมสมัยใหม่ ได้อย่างเป็นรูปธรรม

8. บรรณานุกรม

- พระมหาสุริยา สุเมโธ และคณะ. (2564). ทศพิทธาธรรม: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และวิจารณ์. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.** ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (2021): มกราคม - กุมภาพันธ์ 2564. : 179-186.
- นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง. (2556). รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก. **พุทธศาสนดุสิตบัณฑิต (พระพุทธศาสนา).** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2560). **หลักนิติธรรมกับธรรมาภิบาลไทย.** เอกสารประกอบการบรรยาย หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดกฎหมายรัฐธรรมนูญ.
- แววดาว พรหมเสน. (2557). การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ, **วารสาร มทร.อีสาน,** ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม มิถุนายน ๒๕๕๗) : ๙๙-๑๑๒.
- วีระชัย ยศโสธร. (2565). การเมืองการปกครองในแนวพระพุทธศาสนา, **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์,** ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม 2565) : 249-364.
- สวาท ฮาดถักดี. (2561). การเมืองการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาจุฬาขอนแก่น** ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – มิถุนายน 2561. : 96-108.
- อภิญา ทองสะอาด. (2556). แนวคิดธรรมาภิบาลในพระไตรปิฎกกับการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของไทย. **การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 3,** (ณ อาคารสัมมนา 1-2 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช วันที่ 3-4 กันยายน 2556).